

УДК 929:82-94(477):004.65

Надія Любовець,старш. наук. співроб. Інституту біографічних досліджень НБУВ,
канд. іст. наук**УКРАЇНСЬКІ МЕМУАРИ
В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ**

Розглянуто стан представлення в національному інформаційному просторі українських мемуарів. Зазначено, що в Україні немає електронного ресурсу, який би повністю був присвячений спогадам. Проаналізовано основні сайти (як українські, так і російські), що містять мемуарну літературу, їх структуру та зміст, показано здобутки та недоліки цих електронних ресурсів. Наголошено на доцільності та необхідності створення на базі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського окремої електронного ресурсу національних мемуарів з розгалуженою структурою.

Ключові слова: мемуари, спогади, національний інформаційний простір, електронний ресурс.

Пріоритетним напрямом розвитку української науки та бібліотечної справи є її інтеграція у світовий інформаційний простір, що сприятиме підвищенню її конкурентоспроможності, відповідатиме сучасним світовим стандартам. Особливо швидкими темпами зростає попит на електронні ресурси, посилюється інтерес до повнотекстових документів, поданих в електронному форматі. Активне впровадження сучасних технологій сприяло створенню нової інформаційної інфраструктури, в якій бібліотеці відведено роль посередника між інформаційними ресурсами та користувачем. Що змінило і соціальну роль бібліотек, а саме до традиційних завдань просвітницького характеру, збереження і примноження культурного надбання, додалися функції інформаційних центрів (надання інформаційних послуг різним верствам населення), що забезпечують доступ до національних і світових інформаційних мереж та баз даних. Роль бібліотеки нині визначається не кількістю фонду друкованих книжок, не обсягом передплати, а тим, наскільки вона готова надати доступ до світових інформаційних та власних електронних ресурсів та забезпечити швидкість їх отримання.

Сьогодні можна говорити про появу специфічного користувача послуг бібліотек, який не має чіткого вікового цензу, професійної ознаки (від студента до пенсіонера), але цікавиться історичним минулим і хоче ознайомитися з ним не за розвідками науковців, а скласти своє власне бачення про ту чи іншу подію чи особу, опираючись на широке коло джерел. Тому так зріс інтерес читачів якраз до архівних матеріалів (раніше закритих) та так званих джерел особового походження (епістолярій та спогади).

Мемуари сьогодні викликають інтерес серед науковців цілого комплексу гуманітаристики, що свідчить про те, що вони вийшли за рамки так званого «легкого читання» (белетристики). Як явище культурно-історичне, вони увібрали в себе основні риси історичних епох, що робить їх незмінним і цікавим комплексом документів. Хоча і продовжують користуватися попитом і серед неспеціалістів. Оскільки для багатьох вони залишаються чи не основним джерелом знайомства з всесвітньою та вітчизняною історією. Окрім цієї пізнавальної функції, мемуари, в той же час, мають досить специфічну функцію, а саме – виховання патріотизму, про що в останній час у нас вважається навіть незручним говорити. Але будь-яка держава має працювати і над формуванням національної ідеї, яка б об'єднувала суспільство. І якраз мемуарна література, в силу специфіки її розвитку може зіграти в цьому провідну роль. Адже через призму мемуарів можна осмислити та передати все трагічне розмаїття української історії в її цілісності. Витоки української мемуаристики сягають часів бездержавного існування, боротьби за національне визволення та самоствердження. Що обумовило національно патріотичне спрямування української мемуаристики в цілому. Адже якраз через спогадову літературу українські діячі історії та культури намагалися привернути увагу своїх читачів до трагічних та героїчних сторінок національної історії, проблеми вшанування пам'яті українських діячів.

В час активного розвитку електронних ресурсів дуже важливим є представленість в інформаційному просторі українських мемуарів, що значно спрощувало б їх доступність для користувача. Адже відсутність в Інтернеті тих чи інших документів з часом приведе до їх втрати для широкого загалу читачів та дослідників.

Проблема формування електронних ресурсів біографічної інформації (а мемуари є важливою складовою української біографіки) з боку вітчизняних дослідників ще не стала предметом широкого зацікавлення.

Монографічних досліджень з теоретико-методичними узагальненнями у цій сфері бракує. Хоча, в останні роки, з'явилося чимало праць з питань формування вітчизняних електронних ресурсів біобібліографічної інформації, зарубіжного досвіду в цій царині – В. І. Попик, В. Петрикова та ін. [13; 16–28], досвіду створення електронних інформаційних ресурсів провідними бібліотеками України [3; 4; 6; 7; 9; 13; 30]. Відсутність аналітичних праць в цій царині та координаційної роботи значно ускладнює процес практичного створення (на єдиних наукових засадах) електронних ресурсів біографічного спрямування. Хоча на сьогодні уже напрацьовано достатньо великий вітчизняний досвід у формуванні великих гуманітарних порталів. Це питання найбільш ґрунтовно вивчено і проаналізовано В. І. Попиком. Ним, зокрема, зазначено, що світовий досвід формування ресурсів біографічної інформації був в Україні майже невідомий, що «...зумовило стрімкий, але досить суперечливий розвиток біографічних досліджень і публікацій упродовж першого десятиліття незалежності України, і цілком закономірно породило необхідність ґрунтовного переосмислення історичного досвіду, сучасних завдань та перспектив розвитку довідкової біографіки, ретельного розроблення її теоретичних, методичних та джерелознавчих проблем» [28, с. 30].

Моніторинг українського інформаційного простору засвідчив, що ні одного електронного ресурсу, який би був повністю присвяченим українським мемуарам немає. Що може трактуватися як прояв неухвилю наших державних, наукових, комерційних, громадських структур та, власне, і окремих зацікавлених осіб до мемуарів як цікавого культурно-історичного феномену та історичного джерела. А цього допустити не можна. Адже, не дивлячись на досить суб'єктивний характер цих джерел, тим не менше, їх автори були, у більшості своїй, учасниками важливих історичних подій, сучасниками видатних діячів історії та культури про яких згодом залишили спогади. Тому оприлюднення для широкого загалу мемуарних джерел, на нашу думку, якраз і покликано задовольнити потреби широкого читачього загалу. Повнотекстові масиви мемуарних джерел (в електронному вигляді) з тієї чи іншої проблематики (період Козаччини, Перша світова війна (УГА, УСС), Визвольні змагання 1917–1921 рр., Друга світова війна, які є малодоступними для масового та віддаленого читача, будуть безперечно користуватися підвищеним попитом. На часі, створення і Каталогу українських мемуарів, який з часом можна було б поповнювати розширеними анотаціями та відцифрованими матеріалами.

Незважаючи на те що в Україні немає ресурсу, який би повністю був присвячений лише мемуарам, ці матеріали є складовою багатьох українських електронних ресурсів. Зокрема, серед інших, можна виокремити сайт «Ізборник. Першоджерела та інтерпретації» (лінк – <http://litopys.org.ua/> (відкрито 1.X.2003), допоміжний – <http://izbornyk.org.ua/> (відкрито 25.X.2008), який є проектом електронної бібліотеки давньої української літератури та добіркою електронних книг і текстів, об'єднаних темою «Історія України IX–XVIII ст.». Ідея проекту: «... полягає в прагненні зібрати якомога більшу кількість творів української писемності не просто як випадковий набір текстів різних часів та авторів, але на тлі цілісного культурно-історичного процесу, де ставала б зрозумілою єдність, спадковість і тотожність української літератури, попри очевидні розриви в мовному коді та наявні перервності в традиції. Таким тлом слугують літописи, хроніки та історичні документи, зібрані в основному розділі сторінки – Літописи» [5]. Структурно сайт складається з розділів: історія, літературознавство, давня українська література, Тарас Григорович Шевченко, мовознавство, політологія, граматики та лексикони, історичні мапи. І хоча мемуарна література не виділена окремим тематичним розділом, тим не менше Ізборник містить великі масиви спогадової літератури у всіх їх жанрових різновидах. Зокрема, представлені діаріуші козацької старшини (генерального хорунжого Миколи Ханенка, Якова Марковича, Петра Даниловича Апостола, Пилипа Борзаківського та Павла Ладинського), подорожні нотатки чужинців про Україну (Даніеля Крмана, Гійома Левассера де Боплана), великий масив спогадів про Тараса Шевченка, спогади Василя Гренджі-Донського про Карпатську Україну, Августина Волошина, записки Богдана (Божка) Балики та Силуяна Мужилівського, уривки із «Странствований» Василя Григоровича-Барського, автобіографія Стефана Лукомського та Іллі Турчиновського тощо)¹. Тексти мемуарів подано у форматі html та pdf. «Ізборник» постійно поповнюється новими повнотекстовими матеріалами. Досить простий інтерфейс та безкоштовність ресурсу забезпечили сталий інтерес до нього зацікавлених користувачів.

Серед найбільш цікавих українських проектів, що містять значні масиви мемуарної літератури можна назвати Віртуальний музей «Дисидентський рух в Україні» (лінк – <http://archive.khpg.org/index.php>), що був

¹ Це питання більш докладно розглянуто автором у окремій публікації [11].

започаткований у 2001 р. Сайт створено учасниками Української Гельсінкської спілки з прав людини (УГСПЛ) та Харківської правозахисної групи (ХПГ). Він працює за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження» (з 2006 р.). В структурі сайту виокремлено позицію «Спогади» (лінк – <http://archive.khpg.org/index.php?r=1.8>), де вміщено матеріали мемуарного жанру (спогади, автобіографії) про правозахисників, борців за незалежність України. Нині на його сайті розміщено біля 80 спогадів (подано анотації та тексти в форматі html та zip-file). Перші спогади на сайті з'явилися 19.07.2005 р. а останнє поповнення відноситься до 05.06.2012 р., що свідчить про досить великий інтерес як співзасновників проекту, так і його дописувачів. Зокрема, вміщено спогади Івана Геля про Мар'яна Гатала, Ігоря Гирича про Юлія Шелеста, Олександра Ткачука про Михайла Гориня, Євгена Сверстюка про Івана Покровського, Ярослава Лемика про Володимира Івасюка, Фелікса Рахліна про Бориса Чичибабіна та ін. Досить великий обсяг вміщених мемуарів є заслугою Василя Овсієнка, яких є автором матеріалів про Ігора Кравціва, Віктора Могильного, Євгена Концевича, Василя Стуса, Михайла Якубівського, Михайла Хейфеца, Олену Апанович, Івана Русина, Григорія Маковійчука, Оксану Мешко, Олексу Тихого, Юрія Литвина, Петра Січка, Стефанію Петраш-Січко. Електронний ресурс подає і особисті спогади Михайла Хейфеца², Левка Горохівського³, А. Б. Литинського⁴, Діни Камінської⁵, Миколи Муратова⁶. В цілому, рубрики «Спогади» та «Персоналії» стали найбільш цікавими та популярними серед відвідувачів про що свідчать запитання та коментарі. Інформація про розвиток українського правозахисного та національно-визвольного руху, що зібрана

² Вміщено в форматі zip-file спогади під назвою: «Украинские силуэты. Военнопленный секретар»; «Путешествие из Дубровлага в Ермак»; «Место и время» і «Русское поле».

³ Вміщено в форматі zip-file спогади під назвою: «На зламі епох: Хроніка громадянської та національної активізації на Тернопільщині (1988–1989 рр.) (Із принагідних записів у моєму щоденнику про перші кроки становлення Української Гельсінкської спілки на Тернопільщині)».

⁴ Вміщено в форматі zip-file спогади під назвою: «Життя не святих: о судьбах человеческих».

⁵ Вміщено в форматі zip-file спогади під назвою: «Записка адвоката».

⁶ Вміщено в форматі zip-file спогади під назвою: «Воспоминания правозащитника», «На шляху до незалежної України: погляд у минуле з Москви».

на сайті, стане у пригоді як для науковців, так і для шкіл, середніх спеціальних та вищих навчальних закладів.

Цікавим проектом в українському інформаційному просторі став сайт «Мислене древо» (лінк – http://www.myslenedrevo.com.ua/tecom/mdprogram/what_is.html), який був розроблений і зараз підтримується групою українських фахівців в галузі комп'ютерних технологій і гуманітарних наук. Метою сайту заявлено «... сприяти розвитку науки та освіти в Україні шляхом запровадження комп'ютерних технологій. Для цього ми наповнюємо читальні зали наукової, освітньої та художньої літератури, проектуємо та пишемо комп'ютерні програми, випускаємо електронні видання наукового, освітнього та літературного спрямування, розробляємо та підтримуємо нові веб-сайти такого напрямку». Для нас найбільш цікавим є окремий проект М. І. Жарких (в рамках «Мисленого древа» – «Web-бібліографія старої України 1240–1800 рр. (лінк – <http://mylenedrevo.com.ua/studies/bsu/index.html>). Для реалізації цього бібліографічного проекту створена комп'ютерна база даних «Бібліографія старої України». До бази даних включаються всі наукові та важливіші науково-популярні праці, які в той чи інший спосіб торкаються історії України. Хронологія публікацій охоплює період від 1800 р. до наших днів. Праці, опубліковані до 1800 р. (вони вважаються стародруками), включені вибірково. На сьогодні база даних містить понад 44 000 записів. В систематичному каталозі «Бібліографії старої України» (лінк – <http://mylenedrevo.com.ua/studies/bsu/bsu-syst.html>) виділено розділ «Мемуари», який складається з: збірки мемуарів – 9 записів, 8 254 байт; Мемуари, що мають автора – 199 записів, 84 Кб; Біографічні твори, написані до 1800 р. – 22 записи, 8 023 байт; Інші мемуари – 26 записів, 10037 байт; Політична література – 16 записів, 6 983 байт. Ще одним відгалуженням «Мисленого древа» став проект «Знання про Україну – бібліографія українознавства, колекція посилань на повні тексти» (лінк – <http://www.uknol.info/>). Тут представлено бібліографічні описи книг і статей, анотації, які розкривають їх зміст, гіперпосилання на повні тексти праць (якщо вони доступні у Веб). Зокрема, якщо користуватися пошуком, то за словами мемуари – знайдено 519 згадування, спогади – 302, щоденники – 65, та російською мовою: воспоминання – 347, дневники – 91. Частково бібліографічні описи доповнюються текстами самих спогадів або анотаціями. Слід зазначити, що не всі згадування мемуарів є власне

творами цього жанру, оскільки бібліографія містить також значну кількість статей про власне мемуари та бібліографічні покажчики.

Ще одним ресурсом, який включає спогади, є сайт «Фонд пам'яті Олекси Тихого. Історія українського правозахисного руху» (лінк – <http://olexa.org.ua>). Фонд було засновано 13 березня 1997 р. Його очолив Сергій Базанов – директор видавництва «ПримаПрес». 9 червня 1999 р. Благодійний фонд пам'яті Олекси Тихого з'явився в світовій мережі Internet. Сайт носить меморіальний характер і основну свою мету визначив так: «... спорудження в м. Дружківці пам'ятника українському правозахиснику Олексі Тихому, видання друком його творів» [12]. Для нас цікавим є те, що в структурі сайту є позиція – спогади, де розміщені повні тексти спогадів Левка Лук'яненка «Олекса Тихий» (Ч. 1–4) [10] та спогади Володимира Тихого – «Слово про батька» [29].

Краща ситуація з представленістю мемуарів у наших найближчих сусідів – росіян. Зокрема і їхньому інформаційному просторі представлено декілька електронних ресурсів, присвячених виключно мемуарам, а також значною кількістю ресурсів іншої тематичної спрямованості, які вміщують значну кількість спогадової літератури.

Найбільшим сайтом російських мемуарів став електронний ресурс Михайла Вознесенського «Российские мемуары XVIII века» – (лінк – <http://mikv1.narod.ru/>), який згодом змінив назву на «Русские мемуары: Россия в дневниках и воспоминаниях» (лінк – <http://memoirs.ru>). За гостьовою книгою можна визначити час початку роботи сайту – 2 грудня 2004 року. Ресурс присвячений російській мемуаристиці XVIII–XIX ст.

На головній сторінці заявлено, що сайт включає: «Старовинні російські мемуари і записки іноземців про Росію, щоденники, спогади, нотатки, журнали і анекдоти складають зміст представленого зборів. У своїй різноманітності воно демонструє доброзичливому сучасникові цілком живу і яскраву картину старовинного російського життя, якому, без сумніву, знайдеться співчуваючий цінитель» [2]. Науковим обґрунтування даного сайту, який також можна вважати електронною колекцією, став відомий покажчик П. А. Зайончковського «История дореволюционной России в дневниках и воспоминаниях» (М., 1976–1989). На ресурсі викладені не лише власне спогади, а й статті з мемуаристики, бібліографічні покажчики, перелік корисних посилань тощо. Заявлена і англійська версія (яка не працює), можливість зворотного зв'язку та книга відгуків для відвідувачів сайту. Навігація по сайту здійснюється за допомогою

алфавітного та систематичного каталогів. В систематичному каталозі виокремлено жанрові ознаки (щоденники і спогади; регламентуючі документи; листи і донесення; різні матеріали; публіцистика та дослідження) та часові рамки документів – всі відповідно до дат царствування окремих російських монархів від Олексія Михайловича (1645–1676) до Миколи I (1825–1855) і далі: «Після 1855». Подано також «Повний каталог» мемуарів та окремо каталог сайту «Российские мемуары XVIII века», який став його складовою частиною і перестав існувати самостійно. В розділі «Бібліографія» розміщено декілька варіантів робочих бібліографій, починаючи з 01.01.2005 р. і до липня 2007 р. Всі доповнення і наявність повнотекстів виділено кольорами. Тексти мемуарів викладені частково у форматі архівів, частково у html-форматі. Зазначений ресурс вміщує велику кількість мемуарів, пов'язаних з історією України⁷. З 9 травня 2010 р. власником сайту заявлено, що всі матеріали – безкоштовні. Не зовсім зручним для користування є відсутність пошуку за автором чи ключовим словом, що значно спрощувало б користування ресурсом.

Значно меншим за обсягом вміщених спогадів є електронний ресурс, створений Костянтинем Дегтярьовим (2003–2008) «Российский мемуарий» (лінк – <http://fershal.narod.ru/>). Сайт почав свою діяльність від 7 червня 2003 р., коли він вперше з'явився в мережі і були розміщені мемуари А. Т. Болотова, О. П. Єрмолова, Ф. В. Булгаріна та ін. Останнє поповнення відноситься до 6 листопада 2008 р., коли були розміщені листи М. Я. фон Фока. Після цього сайт не поповнювався, але і на сьогодні є відкритим електронним безкоштовним ресурсом. Остання відповідь фундатора сайту в Гостьовій книзі відноситься до 27 квітня 2006 р. Після цього сайт ще поповнювався матеріалами. Але вже без зворотного зв'язку. Гостьова книга

⁷ Зокрема, подано тексти: «Отрывокъ изъ записокъ русскаго паломника первой половины XVII вѣка, о Киевѣ» з коментарями архімандрита Леоніда (Киевская старина. – 1890. – Т. 28. – № 2. – С. 344–346); та цього ж автора «Памятные записи пятнадцатого века» (Русский архив. – 1894. – Кн. 2. – Вып. 6. – С. 161–164); Апостол П. Д. «Дневник. (Май 1725 г. – май 1727 г.)» (Киевская старина, 1895. – Т. 50. – № 7/8. – С. 100–155); Барский В. Г. «Письма пешехода Василия Григорьевича Барского (1723–1746)» (Русский архив, 1874. – Кн. 2. – Вып. 9 – С. 513–532); Берг Н. В. «Воспоминания о Н. В. Гоголе. 1848–1852» (Русская старина, 1872. – Т. 5. – № 1. – С. 118–449); [К. Л. Хоецкий] «Записки» (Русский архив, 1886. – Кн. 1. – Вып. 2. – С. 279–304) та ін.

містить схвальні відгуки і зараз. Електронний ресурс складається з таких розділів: новини; всі мемуари; сторінка пана укладача; форум; гостьова книга. В розділі «Всі мемуари» виокремлено «Бібліографію», де подано роботу А. Г. Тартаковського «1812 год и русская мемуаристика» та окремо «Список мемуаров, посвященных 1812 году» в алфавітному порядку (всього представлено мемуари 64 авторів), що є повним списком мемуарів, присвячених добі 1812 р. (за станом на 1980 р.). На сайті опубліковано кілька десятків спогадів російських авторів різних часів, переважно XIX ст. Представлені також тематичні збірники: «Побут» – збірники характерних побутових замальовок мемуарного характеру (XVIII–XIX ст.); «Вісті з 1812 року» – збірка листів сучасників і учасників Великої Вітчизняної війни 1812 року; «Анекдоти» – історії про відомих людей, зібрані з мемуарних джерел; «Миколаївські часи» – спогади сучасників про імператора Миколу I (1796–1855) і його добу; «Переворот 1762 року» – збірка спогадів очевидців та учасників подій, в результаті яких Катерина II стала одноособною правителькою Російської Імперії; «Смутний час» – збірник документів і спогадів учасників боротьби з польськими загарбниками [1]. Зірочкою (*) позначені матеріали, взяті з інших сайтів і доступні тільки в zip-архівах; всі інші є власноручно оцифровані К. Дегтярьовим і публікувалися вперше в інтернеті. Викладені мемуари частково у форматі архівів, частково у html-форматі. Особливістю даного ресурсу є те, що матеріали підібрано так, щоб не повторювати вже зроблене іншими, зокрема М. Вознесенським на сайті «Русские мемуары». Подано повноцінні повні тексти, а не витяги з них. По своєму характеру має риси тематичної електронної колекції. Користування ресурсом безкоштовне. Хронологічні рамки – переважно матеріали, що стосуються історії Росії XIX ст., але є й матеріали присвячені подіям XVI–XVII ст.

Цікавим елементом інтерфейсу ресурсу «Российский мемуарий» є виділення корисних посилань, де вказано на такі: «Восточная література» (лінк – <http://www.vostlit.info/>); «Российские мемуары XVIII века» (лінк – <http://mikv1.narod.ru/>); «Библиотека сайта «1812 год»» (лінк – <http://www.museum.ru/museum/1812/Library/part01.html>). Не дивлячись на досить невеликий обсяг ресурсу та чітку тематичну прив'язку до теми Війни 1812 р., сайт розрахований не лише на спеціалістів, а й на любителів читання історичної літератури.

Окрім того, в російському інформаційному просторі представлені й інші електронні ресурси, де мемуари є важливою їх складовою.

Зокрема, можна назвати наступні: Інтернет проект – «1812» (лінк – <http://www.museum.ru/1812/index.html>); «Восточная література» (лінк – <http://www.vostlit.info/>); «Runivers.ru – Россия в подлиннике» (лінк – <http://www.runivers.ru/abo.php>); «Военная литература» (лінк – <http://lilitera.lib.ru/>); Сайт «Всемирная история России» (лінк – <http://historybook.at.ua/>).

На ресурсі Інтернет проекту – «1812» виділено розділ «Библиотека интернет проекта «1812»» (Лінк – <http://www.museum.ru/1812/Library/index.html>), який містить рубрику «Мемуари та листи» (де представлено 39 мемуарних творів в форматах – html, txt, zip). Сайт «Восточная література. Средневековые исторические источники Востока и Запада» (автор – В. Шульзингер) містить значний масив спогадів іноземців, які подорожували по Російській імперії, в тому числі і по Україні та власне спогади українських та російських діячів⁸. Тексти подано в форматах: html, txt, zip та зазначені повні вихідні дані кожного тексту. Матеріали на сайті систематизовано за алфавітом авторів та джерел та за географічним принципом. Окремо виділено рубрику «Матеріали», де вміщено ряд історичних документів, систематизованих за назвами держав. В даний час, цей сайт можна назвати однією з найбільш великих бібліотек історичного профілю, оскільки В. Шульзингер прагне максимально охопити документи ряду епох і народів. В цілому ж, результат очевидний і бібліотека сайту в плані звернення до мемуарів, вельми ґрунтовна і різноманітна.

⁸ Зокрема вміщено тексти таких мемуарів, які мають відношення до історії України: Челебі Евлія «Книга путешествий»; Закревський Симон «О походах против гайдамак»; «Описание путешествия Иосифа Копця»; «Описание бедствия, постигшего Умань и всю Украину в 1768 году»; «Несколько данных о судьбе Железняка после его ареста в Умани. Рапорт киевского плац-майора Василия Лбова о принятии в киево-печерскую крепость 74 гайдамак и в числе их полковника Максима Железняка. 1768 года, июня 9»; «Записки Ново-Оскольского дворянина И. О. Острожского-Лохвицкого (с добавлением заметок сына его Петра Ивановича); «Из исторических записок Иоанна-Альберта Эренстрема. (пер. Г. Ф. Сюннеберга); «Записки барона Тотта о татарском набеге 1769 г. на Ново-Сербию»; «Донесение венецианца Альберто Вимина о козаках и Б. Хмельницком. (1656 г.); Гильом Левассер де Боплан «Описание Украины»; «Дневник Николая Ханенка (1727–1753 г.); «Дневник комиссии или экспедиции против войска Запорожского. 1625»; «Вести из Валахии. Записки немецкого офицера о Хотинской войне 1621 г. как исторический источник»; «Сказка» о посольстве боярина Бутурлина»; «Отрывок из мемуаров В. Н. Абазы с описанием Запорожской Сечи. 1820-е годы» та ін.

Сайт «Военная литература» також відомий як «Мілітера» (лінк – <http://militera.lib.ru/>) (автор – Олег Рубецький) функціонує з березня 2001 р. і містить збірки текстів, що мають відношення до воєнної історії. В інтерфейсі проекту виокремлено такі розділи: першоджерела, щоденники і листи, мемуари, біографії, військова історія, загальна історія, першопрохідництво, військова думка статuti, дослідження, проза, поезія, техніка та озброєння, довідкова література, навчальна література, статті. Як бачимо, мемуарній літературі (повнотексти подано у форматі pdf та djvu) приділено досить багато уваги. Проект «Військова література» – некомерційний. Всі тексти, розміщені на сайті, призначені для безкоштовного користування.

Електронний ресурс Runivers.ru – Россия в подлиннике (лінк – <http://www.runivers.ru/>) (належить «Автономній некомерційній організації з створення, підтримки і розвитку історико-культурної електронної енциклопедії та бібліотеки «Руніверс») зазначив своєю метою наступне: «... забезпечити в Мережі вільний доступ до першоджерел, до книг і текстів, які знаходяться в найбільших книгозбірнях і державних архівах, доступні поки тільки відвідувачам десятка найбільших російських бібліотек. Наш проект дає доступ до достовірного знання для всіх. Вважаємо, що такий ресурс необхідний викладачам, студентам, школярам, всім читає по-російськи, що вивчають російську культуру і мову, причому як в Росії, так і за її межами, в ближньому і далекому зарубіжжі. Доступ до рідкісних книг у бібліотеках є у тисяч жителів великих міст, а інтернет сьогодні доступний десяткам мільйонів. Тому «Руніверс» створює в інтернеті портал, присвячений російській історії і культурі...» [14]. І хоча в структурі сайту не виділено окремо позиції мемуари, однак пошукове поле дає змогу швидко знайти мемуарну літературу, представлену там.

В цілому, слід зазначити, що російський інформаційний простір більше насичений електронними продуктами мемуарного жанру, частина з яких створена на кошти окремих осіб та є безкоштовними для користувачів. Це свідчить про розуміння значення і ролі спогадів у справі формування національної та історичної самосвідомості та самоідентифікації. Оскільки в російській історіографії Україна завжди була невід'ємною частиною чи то Російської імперії, чи то СРСР, то українська складова там представлена досить сильно, а безкоштовність ресурсів дає можливість вільного доступу і для зацікавлених українських читачів, що, в той же час не є причиною відмови створення власного, українського розгалуженого електронного ресурсу. Адже російські електронні ресурси подають коментарі стосовно

українських мемуарів в контексті своєї національної історії та традиції, тим самим вводять їх в світову Мережу як своє культурне надбання, а ми залишаємося обабіч цього процесу. А суспільний інтерес до української мемуаристики як важливої складової національної історії та культури назрів уже давно.

До процесу формування власних електронних ресурсів (бази даних, електронних бібліотек, електронних колекцій, оцифрування фондів тощо) та організації доступу до віддалених користувачів, адаптуючись до нових викликів, активно долучаються сучасні бібліотеки. Тому цілком природним було б започаткувати на платформі Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського проект «Українські мемуари» з розгалуженою структурою, яка б включала ряд покажчиків (алфавітний (авторів та назв), хронологічний, предметно-тематичний), бібліографію, наукові дослідження, оцифровані тексти мемуарів, тематичні збірки (згруповані за періодичними виданнями, або проблематикою) та можливістю пошуку. Це дало би можливість розпочати роботу по створенню єдиного Каталогу українських мемуарів, відсутність якого збіднює нашу культуру.

Список використаних джерел

1. Главная страница [Электронный ресурс] // Российский мемуарий. – Режим доступа : – <http://fershal.narod.ru/>. – Название с экрана.
2. Главная страница [Электронный ресурс] // Русские мемуари. Россия в дневниках и воспоминаниях. Сайт Михаила Вознесенского. – Режим доступа : <http://memoirs.ru/>. – Название с экрана.
3. *Горовий В.* Ресурс соціальних інформаційних баз як фактор розвитку в процесі суспільних перетворень / В. Горовий // Бібл. вісн. – 2006. – № 2. – С. 3–8.
4. *Горовий В.* Соціальні інформаційні бази в умовах прискорення глобальних перетворень / В. Горовий // Бібл. вісн. – 2006. – № 3. – С. 3–6.
5. До читача [Электронный ресурс] // Изборник. – Режим доступа : <http://izbornyk.org.ua/links/info.htm>. – Назва з екрану.
6. *Добко Т.* Електронні інформаційні ресурси провідних бібліотек Європи : можливості використання / Т. Добко, І. Архіпова, Н. Мойсеєнко // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 154–162.
7. *Жарких М.* Підсистема «Персоналії» в базі «Пам'ятки України» / Микола Жарких // Укр. біогр. словник : історія і проблематика створення : матеріали наук.-практ. конф. (Львів, 8–9 жовтня 1996 р.) – Л. : [б. в.], 1997. – С. 50–52.
8. *Каліберда Н.* Бібліотечно-інформаційні ресурси країни: Формування та забезпечення доступу / Надія Каліберда // Бібл. вісн. – 2006. – № 6. – С. 8–13.

9. *Кислов В. В.* Нові парадигми інформатики та основи комп'ютерного забезпечення біографічних досліджень / В. Кислов, О. Яценко // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 130–133.

10. *Лукьяненко Л.* Олекса Тихий [Електронний ресурс] / Левко Лукьяненко // Благодійний фонд пам'яті Олекси Тихого. – Режим доступу : http://olexa.org.ua/ukr/memory/l_l_i.htm. – Назва з екрану.

11. *Любовець Н. І.* Українська мемуаристика XII–XVIII ст.: біографічна складова / Н. І. Любовець // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2011. – Вип. 8. – С. 51–97.

12. Мета та завдання [Електронний ресурс] // Фонд пам'яті Олекси Тихого. – Режим доступу : <http://olexa.org.ua/ukr/found/found.htm>. – Назва з екрану.

13. *Муріна С. В.* Біографічні матеріали про діячів України в Інтернет просторі: огляд вітчизняних сайтів / С. В. Муріна // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 9. – С. 245–253.

14. О проекте [Электронный ресурс] // Руниверс. – Режим доступа : <http://www.runivers.ru/abo.php>. – Название с экрана.

15. *Петрикова В.* Біографічна традиція в історії формування інформаційного простору сучасної України / В. Петрикова // Наукові праці НБУВ. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 492–500.

16. *Попик В.* Концептуальні засади формування вітчизняних електронних ресурсів історико-біографічної інформації / В. І. Попик // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – Вип. 28. – С. 453–466.

17. *Попик В.* Місце і роль бібліотек у формуванні та інтеграції ресурсів біографічної інформації / В. Попик // Наукові праці НБУВ. – К., 2012. – Вип. 34. – С. 477–491.

18. *Попик В. І.* Ресурси біографічної інформації: традиційні уявлення і новітні тенденції розвитку ресурсів / В. І. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 9. – С. 7–26.

19. *Попик В. І.* Виртуальные библиотеки XXI века и задачи создания Украинского национального биографического архива / В. И. Попик // Б-ки нац. акад. наук : проблемы функционирования, тенденции развития : науч.-практ. и теор. сб. – К., 2006. – Вып. 4. – С. 26–36.

20. *Попик В. І.* Украинский Национальный биографический архив – неотъемлемая часть электронных научно-информационных ресурсов славянского мира / В. И. Попик // Укр.-македон. наук. зб. – К., 2006. – Вип. 2. – С. 272–281.

21. *Попик В. І.* Вітчизняні електронні біографічні інформаційні ресурси : сучасний стан, проблеми і перспективи розвитку / В. І. Попик // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – Вип. 19. – С. 501–513.

22. *Попик В. І.* Всесвітня біографічна інформаційна система і завдання формування Українського національного біографічного архіву / В. Попик // Наук.

пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2006. – Вип. 16. – С. 467–481.

23. *Попик В. І.* Крок до створення національного біографічного зводу / В. І. Попик // Матеріали до Укр. біогр. словника. – К., 2006. – Вип. 1. – С. 3–8.

24. *Попик В. І.* Персональні матеріали українських дослідників у мережі Інтернет як чинник інтеграції вітчизняної науки, освіти і культури у світовий гуманітарний науково-інформаційний простір / В. І. Попик // Укр.-македон. наук. зб. – К., 2009. – Вип. 4. – С. 329–339.

25. *Попик В. І.* Пріоритети розвитку сучасної української біографістики : вчора, сьогодні, завтра / В. І. Попик // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – Вип. 14. – С. 717–727.

26. *Попик В. І.* Проблеми розвитку біографічних досліджень та формування вітчизняних біобіографічних інформаційних ресурсів / В. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. 3. – С. 15–27.

27. *Попик В. І.* Російські книжкові та електронні енциклопедії, біографічні словники і довідники як джерело формування українських біографічних науково-інформаційних ресурсів / В. І. Попик // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2009. – Вип. 6. – С. 7–39.

28. *Попик В. І.* Формування ресурсів історико-біографічної інформації як важлива складова розбудови національного гуманітарного інформаційного простору / В. І. Попик // Інформаційні технології як чинник суспільних перетворень в Україні. – К., 2012. – С. 115–133.

29. *Тихий В.* Слово про батька [Електронний ресурс] / Фонд пам'яті Олекси Тихого. – Режим доступу : <http://olexa.org.ua/ukr/memory/vt.htm/>. – Назва з екрану.

30. *Яценко О. М.* Використання формалізованих методів при укладанні текстів для веб-сайта «Український національний біографічний архів» ресурсів / О. М. Яценко // Укр. біографістика : зб. наук. праць. – К., 2012. – Вип. 9. – С. 231–244.